

Οικογένεια και γραμματισμός (family literacy)

Αφροδίτη Οικονόμου

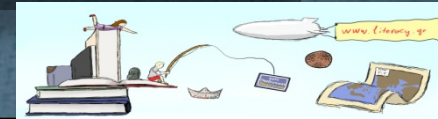
Νηπιαγωγός

afoikon@uth.gr

Η παρουσίαση αναπτύχθηκε για την ψηφιακή πλατφόρμα
'Ταξίδι στον γραμματισμό'

Συνοπτική παρουσίαση

- ο Τι είναι ο «οικογενειακός γραμματισμός»;
- ο Παράγοντες που επηρεάζουν τον οικογενειακό γραμματισμό.
- ο Ο οικογενειακός γραμματισμός στην ελληνική πραγματικότητα.
- ο Συνεργασία νηπιαγωγείου-οικογένειας.
- ο Οικογενειακός γραμματισμός και συνεργασία οικογένειας - σχολείου στα Ευρωπαϊκά Προγράμματα Σπουδών - ενδεικτικά παραδείγματα.
- ο Βιβλιογραφία

Τι είναι ο «οικογενειακός γραμματισμός»

- ο Με τον όρο «οικογενειακό γραμματισμό» (family literacy) εννοούμε την καθημερινή εμπλοκή γονέων, παιδιών και άλλων προσώπων μιας οικογένειας σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την ανάγνωση και τη γραφή (Τάφα, 2001).
- ο Η Morrow (1995) αναφέρεται στον «οικογενειακό γραμματισμό», προκειμένου να περιγράψει τους τρόπους που χρησιμοποιούν τα μέλη μιας οικογένειας, για να προσεγγίσουν το γραπτό λόγο στο σπίτι και στον κοινωνικό περίγυρο.

- ο Πολλοί επιστήμονες όπως οι: Clay (1966), Durkin (1966), Clark (1976), Teale & Sulzby (1986), Whithead (2002), έδειξαν με τις έρευνές τους ότι:
 - ✓ τα παιδιά κατακτούν τις πρώτες συμβάσεις του γραπτού λόγου από τα πρώτα χρόνια της ζωής τους, πολύ πριν αρχίσει η φοίτησή τους στο νηπιαγωγείο.
 - ✓ Η κατάκτηση του γραπτού λόγου δεν εξαρτάται μόνο από τους εκπαιδευτικούς, αλλά είναι σημαντικός και ο ρόλος των γονέων.
 - ✓ Τα παιδιά παρατηρώντας τους εγγράμματους ενηλίκους (γονείς, μεγαλύτερα αδέρφια, άλλους ενηλίκους στην οικογένεια) να διαβάζουν και να γράφουν **αυθεντικά κείμενα** σε «**αυθεντικά – φυσικά περιβάλλοντα**» συνειδητοποιούν την επικοινωνιακή λειτουργία του γραπτού λόγου.
 - ✓ Η οικογένεια διευκολύνει και υποστηρίζει την επιθυμία των παιδιών να εμπλακούν σε δράσεις γραμματισμού παρέχοντας υλικά, ερεθίσματα, εμπειρίες και πρότυπα που ενισχύουν την ανάπτυξη γλωσσικών δεξιοτήτων, **χωρίς κάποια μορφή συστηματικής διδασκαλίας.**

Παράγοντες που επηρεάζουν τον οικογενειακό γραμματισμό

- Καθοριστικοί παράγοντες για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων ανάγνωσης και γραφής στο οικογενειακό περιβάλλον είναι:
 - ✓ η συχνότητα των καθημερινών πρακτικών
 - ✓ η ποιότητα των δράσεων
 - ✓ ο τρόπος που οι γονείς οργανώνουν τις κατάλληλες δράσεις και εμπλέκουν τα παιδιά τους σε αυτές με σκοπό να κατανοήσουν τη λειτουργία του γραπτού λόγου και
 - ✓ ο βαθμός αλληλεπίδρασης μεταξύ γονέα και παιδιού την ώρα της διεξαγωγής τους.

Ο οικογενειακός γραμματισμός στην ελληνική πραγματικότητα

- ο Πολλοί γονείς πιστεύουν ότι το παιδί μαθαίνοντας να γράφει και να διαβάζει το αλφάβητο κατακτά τη γραφή και την ανάγνωση.
- ο Πολλοί γονείς ξεχνούν ή δεν ξέρουν ότι βασική προτεραιότητα είναι να επισημανθεί στα παιδιά πως ο γραπτός λόγος χρησιμοποιείται ως μέσο επικοινωνίας, πληροφόρησης και ψυχαγωγίας. Πρέπει, δηλαδή, να αναδειχθούν οι λόγοι χρήσης της γραφής στην καθημερινότητα.
- ο Πολλοί γονείς νιώθουν ανασφαλείς αναφορικά με την εμπλοκή τους σε δράσεις γραμματισμού, είτε γιατί πιστεύουν ότι αυτό είναι δουλειά του σχολείου είτε γιατί θεωρούν ότι οι μέθοδοι που ακολουθούν δεν είναι ίδιες με αυτές που εφαρμόζει το σχολείο και πολλές φορές φοβούνται ότι με αυτό τον τρόπο μπερδεύουν τα παιδιά.

- Τα τελευταία χρόνια αυτές οι αντιλήψεις αλλάζουν και στην Ελλάδα. Πολλοί γονείς υποστηρίζουν ότι το παιδί έμαθε να διαβάζει «μόνο» του είτε παρατηρώντας τα μεγαλύτερα αδέρφια να μελετούν για το σχολείο είτε άλλους ενήλικους να διαβάζουν.
- Οι γονείς αντιλαμβάνονται ότι οι δικές τους αναγνωστικές συνήθειες επηρεάζουν τη μετέπειτα αναγνωστική συμπεριφορά των παιδιών τους.
- Η καθημερινή αλληλεπίδραση παιδιών και ενηλίκων της οικογένειας αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο για την απαρχή της κατάκτησης του γραπτού λόγου από τα παιδιά.
- Έρευνες δείχνουν ότι τα παιδιά που έχουν την ευκαιρία να βλέπουν τους γονείς τους να διαβάζουν και να γράφουν υπερέχουν στη σχολική επίδοση (Morrow,1983· Wells,1990).

- Το οικογενειακό περιβάλλον αποτελεί πρότυπο και σημαντικό παράγοντα για τις πρώτες επαφές των παιδιών με το γραπτό λόγο. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη συμμετοχή των παιδιών σε δράσεις γραμματισμού είναι **ο σεβασμός της προσωπικότητας και του ρυθμού ανάπτυξης του κάθε παιδιού.**
- Τα παιδιά αναπτύσσουν πρώιμο γραμματισμό μέσω αυθεντικών κειμένων που κυκλοφορούν στο οικογενειακό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (π.χ. εφημερίδες, οδηγίες χρήσεις, προσκλήσεις, καταλόγους, διαφημιστικά φυλλάδια, λογαριασμούς, κ.λ.π.) και έτσι αντιλαμβάνονται:
 - ✓ Τι πρέπει να προσέξουν στο κείμενο
 - ✓ Πώς να χειριστούν και να χρησιμοποιήσουν το έντυπο υλικό που έχουν στη διάθεσή τους
 - ✓ Ποια διαδικασία πρέπει να εφαρμόσουν, για να πετύχουν το σκοπό τους

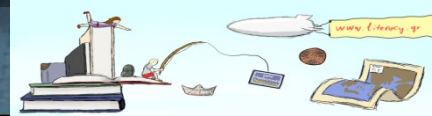

- ο Τα παιδιά από πολύ νωρίς σχηματίζουν αντιλήψεις για τη γραφή που συχνά διαφέρουν, σε κάποιο βαθμό, από αυτές των ενήλικων χρηστών.
- ο Διαμορφώνουν κριτήρια και τα εφαρμόζουν με συστηματικό τρόπο.
- ο Ερχόμενα σε επαφή με διαφορετικούς τύπους κειμένων της καθημερινότητας αντιλαμβάνονται το γραπτό λόγο ως μέρος ευρύτερων μηνυμάτων στα οποία συνυπάρχουν πολλά σημειωτικά συστήματα, τα οποία τελικά συνδιαμορφώνουν το γραπτό μήνυμα (Παπαδοπούλου, 2001).

Τα παιδιά από πολύ μικρή ηλικία:

- ✓ προσπαθούν να κατανοήσουν τις συμβάσεις και τους κανόνες που διέπουν το γραπτό σύστημα της γλώσσας
- ✓ συνειδητοποιούν τη φορά του γραπτού λόγου
- ✓ διατυπώνουν υποθέσεις
- ✓ αναζητούν ερμηνείες σε διάφορα φαινόμενα
- ✓ δομούν, αναδομούν και τελικά οικοδομούν τη γνώση για το γραπτό λόγο

- ο Η οικογένεια μέσα από τα καθημερινά συμβάντα και περιστατικά εμπλέκει τα παιδιά στις καθημερινές της πρακτικές, όχι απλά ως παρατηρητές αλλά ως ενεργά μέλη. Έτσι μπορούν :
 - ✓ Να γράψουν μαζί ένα κατάλογο τροφίμων για τις αγορές από το super-market. Να αναζητήσουν μαζί τα προϊόντα στα ράφια. Να παρατηρήσουν τις συσκευασίες των προϊόντων διατροφής ως προς τα σχήματα, τις ετικέτες, τα μεγέθη, τις εικόνες και τα χρώματα, τις διαφορετικές γραμματοσειρές και «γραφές» (ελληνικό και λατινικό αλφάβητο).

- ✓ Να παρατηρήσουν και να σχολιάσουν τις επιγραφές, τις πινακίδες και τα σήματα στους δρόμους. Να ζητήσουν από τα παιδιά να σκεφτούν για τα μηνύματα που μεταφέρουν (το περιεχόμενο, τη δομή τους, το σκοπό για τον οποίο φτιάχτηκαν).
- ✓ Η επικοινωνία με σημειώματα ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας δίνει την ευκαιρία στα παιδιά να διαπιστώσουν τη χρήση και τη χρησιμότητά τους.

- ✓ Παρατηρώντας διάφορες αφίσες στους δρόμους δίνεται η ευκαιρία να σχολιάσουν το περιεχόμενό τους και να διαπιστώσουν ότι κάθε τύπος αφίσας αφορά σε ένα διαφορετικό γεγονός.
- ✓ Οι εφημερίδες (πολιτικές και αθλητικές) δίνουν πολλές ευκαιρίες σε γονείς και παιδιά να ενημερωθούν για καθημερινά γεγονότα, να εκφράσουν τις απόψεις τους για τα καθημερινά συμβάντα, να τα σχολιάσουν και να τα κρίνουν. Εντοπίζουν τα στοιχεία δομής ενός κειμένου (τίτλος, υπότιτλος, παράγραφος, σελιδοποίηση, αρίθμηση).

- ο Τα διάφορα έντυπα, όπως:
 - ✓ διαφημιστικά φυλλάδια, τηλεφωνικοί κατάλογοι, διαφόρων ειδών εισιτήρια (λεωφορείων, τρένων, πλοίων, αεροπλάνων, διαφόρων θεαμάτων), χάρτες, οδηγίες χρήσης, πρόγραμμα τηλεόρασης, κόμικς, λογαριασμοί φορέων (Δ.Ε.Η., Ο.Τ.Ε., νερού), αλληλογραφία
 - ✓ οι διαφημίσεις στη τηλεόραση
 - ✓ τα βιβλία
- εξοικειώνουν τα παιδιά με τη κοινωνική διάσταση της γλώσσας

Έτσι δίνεται η ευκαιρία στους γονείς:

- ο να συζητήσουν μαζί τους γι' αυτά τα είδη
- ο να τα ενθαρρύνουν και να τα παροτρύνουν να κάνουν υποθέσεις για τη χρήση τους
- ο να αναγνωρίσουν διάφορα είδη κειμένων (εντολές, κανόνες, συνταγές, οδηγίες χρήσης, επιστολές, προσκλήσεις, κ.λ.π.)
- ο να παρατηρήσουν τη δομή τους, μέσα από την συμμετοχή τους σε καταστάσεις της καθημερινής ζωής

Συνεργασία νηπιαγωγείου -οικογένειας

- Είναι απαραίτητη:
 - ✓ η ανάπτυξη προγραμμάτων συνεργασίας σχολείου - γονέων, με σκοπό την δημιουργία ισχυρών δεσμών μεταξύ των εκπαιδευτικών και των γονέων, προκειμένου να καταστεί δυνατή η ανταλλαγή πληροφοριών που αφορούν στην πρόοδο των παιδιών, καθώς, επίσης, και η καλύτερη δυνατή εκπαίδευση των γονιών ως προς την οργάνωση δράσεων γραμματισμού στο σπίτι.
 - ✓ η ενημέρωση των γονέων για τους στόχους του γλωσσικού προγράμματος που ακολουθείται στο νηπιαγωγείο, για τον τρόπο με τον οποίο οργανώνονται οι δραστηριότητες στη τάξη, για τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνται τα διάφορα υλικά.
 - ✓ η συμμετοχή των γονέων σε διάφορες δραστηριότητες γραμματισμού **στην** τάξη (π.χ. να διαβάσουν ένα βιβλίο στα παιδιά, να φτιάξουν ένα κέικ διαβάζοντας μία συνταγή, να παίξουν ένα επιτραπέζιο παιχνίδι διαβάζοντας τις οδηγίες παιχνιδιού).

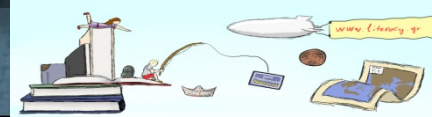

- Θα πρέπει να ορίζεται με σαφήνεια από τους εκπαιδευτικούς το πλαίσιο της συνεργασίας με τους γονείς και να δίνονται σαφείς οδηγίες για τους τρόπους τους οποίους θα χρησιμοποιήσουν τα μέλη της οικογένειας, για να εμπλέξουν το γραπτό λόγο στις καθημερινές πρακτικές τους και έτσι να ενισχύσουν τον γραμματισμό στο σπίτι.
- Επίσης, οι εκπαιδευτικοί είναι σκόπιμο να αποδέχονται και να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη το σημαντικό ρόλο των γονέων στην εκπαίδευση των παιδιών, εφόσον οι γονείς είναι οι πρώτοι και σημαντικοί δάσκαλοι των παιδιών και μπορούν να δώσουν αρκετές πληροφορίες για τις ικανότητες και δυνατότητες των παιδιών τους.
- Τέλος, οι γονείς θα πρέπει να εμπιστευτούν τους εκπαιδευτικούς και να πειστούν ότι η θετική συμπεριφορά και στάση τους απέναντι στο γραπτό λόγο είναι καθοριστική για τη πρόοδο των παιδιών στον γραμματισμό.

Ο οικογενειακός γραμματισμός και η συνεργασία οικογένειας - σχολείου στα Ευρωπαϊκά προγράμματα σπουδών

- ο Τα προγράμματα των περισσότερων Ευρωπαϊκών χωρών στηρίζονται στη θεωρία του αναδυόμενου γραμματισμού (Αγγλία, Σκοτία, Ιρλανδία, Γαλλία, Βέλγιο, Φινλανδία, Σουηδία, Ισπανία, Πορτογαλία, Ελλάδα).
- ο Με τη θεωρία της αναγνωστικής ετοιμότητας προσεγγίζεται ο γραπτός λόγος μόνο στο Πρόγραμμα του Λουξεμβούργου.
- ο Συνεπώς, αναγνωρίζεται από τους συντάκτες των προγραμμάτων η σημαντική παρουσία της οικογένειας στην ανάπτυξη των πρώτων δεξιοτήτων, γνώσεων και στάσεων των παιδιών απέναντι στο γραπτό λόγο.

Ενδεικτικά παραδείγματα

ο ΑΓΓΛΙΑ

- ✓ Στο πρόγραμμα του βασικού σταδίου δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στη συνεργασία των εκπαιδευτικών με τους γονείς των παιδιών, η οποία, όταν είναι αρμονική, αποβαίνει τελικά προς όφελος των παιδιών. Επίσης, οι εκπαιδευτικοί συνεργάζονται και συμβουλεύονται τους γονείς για την αξιολόγηση των παιδιών.

ο ΣΚΟΤΙΑ

- ✓ Στο τέλος όλων των δραστηριοτήτων που προτείνονται για την κατάκτηση του προφορικού και γραπτού λόγου υπάρχει πάντα προτροπή για συμμετοχή των γονέων σε τέτοιου είδους δραστηριότητες. Επίσης, το πρόγραμμα τονίζει ιδιαίτερα τη συμμετοχή των γονέων στη διαδικασία αξιολόγησης.

ο ΓΑΛΛΙΑ

- ✓ Στο πρόγραμμα δεν φαίνεται με σαφήνεια ο επικοινωνιακός χαρακτήρας της γλώσσας. Εν τούτοις, η συνεργασία με τους γονείς θεωρείται επιβεβλημένη, καθώς γονείς και παιδαγωγοί έχουν την ευθύνη για τη μόρφωση των παιδιών.

ο ΒΕΛΓΙΟ

- ✓ «Μαθαίνω να διαβάζω διαβάζοντας και μαθαίνω να γράφω γράφοντας». Παλιότερα δινόταν έμφαση μόνο στην καλλιέργεια του προφορικού λόγου. Σήμερα θεωρείται απαραίτητο τα παιδιά να έρθουν σε επαφή με το γραπτό λόγο από τα πρώτα χρόνια της ζωής τους.

ο ΙΣΠΑΝΙΑ

- ✓ Επισημαίνεται η ανάγκη συνεργασίας παιδαγωγών και οικογένειας. Η ποιότητα της συνεργασίας και οι πληροφορίες που ανταλλάσσουν βοηθούν σημαντικά στην εκπαίδευση των παιδιών. Η ανάπτυξη του προγράμματος βασίζεται στις ήδη αποκτηθείσες γνώσεις από το οικογενειακό περιβάλλον τους.

ο ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ

- ✓ Συνεργασία με τους γονείς. Συμμετοχή των γονέων στις εκπαιδευτικές διαδικασίες του σχολείου. Συνεχής ενημέρωση των γονέων για την πρόοδο των παιδιών.

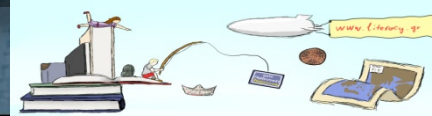

ο ΕΛΛΑΔΑ

- ✓ Στο Ελληνικό ΔΕΠΠΣ
(Υπ.Απ.Γ2/21072β,ΦΕΚ304/τ.Β' /13-3-2003)

Αναφέρεται ότι η συνεργασία με τους γονείς συμβάλλει, ώστε το πρόγραμμα να είναι «αναπτυξιακά κατάλληλο και αποτελεσματικό για όλα τα παιδιά του νηπιαγωγείου».

Επίσης, στο κεφάλαιο για την αξιολόγηση αναφέρει ότι: «η νηπιαγωγός θα πρέπει να ενημερώνει σε τακτά χρονικά διαστήματα τους γονείς για τη συνολική πρόοδο του παιδιού, μέσα από την οποία αναδεικνύονται και επισημαίνονται τα ενδιαφέροντα, οι ανάγκες, οι ιδιαιτερότητες του.

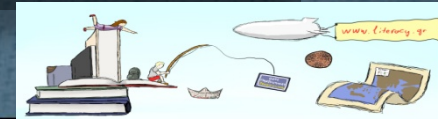

- ο Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων εξέδωσε ανάμεσα σε άλλα εγχειρίδια τον Οδηγό γονέα, ως υποστηρικτικό υλικό για την προσχολική εκπαίδευση και συγκεκριμένα για το ολοήμερο νηπιαγωγείο.

http://www.pi-schools.gr/preschool_education/yp_yliko/odig_gonea.pdf

- ο Επίσης, ο οδηγός νηπιαγωγού στο κεφάλαιο 4 (Οδηγός νηπιαγωγού, σελ.49-56) αναφέρεται στη συνεργασία νηπιαγωγείου- οικογένειας, καθώς υπάρχουν και προτάσεις για τη συμμετοχή των γονέων στην ανάπτυξη του προγράμματος δραστηριοτήτων του νηπιαγωγείου και προτείνονται τρόποι με τους οποίους οι γονείς μπορούν να προωθήσουν τη μάθηση των παιδιών εκτός σχολικού πλαισίου.

http://www.pi-schools.gr/preschool_education/odigos/nipi.pdf

Βιβλιογραφία: ξενόγλωσση

- ◊ Clark, M. (1976) *Young Fluent readers*. London: Heinemann Educational
- ◊ Clay, M.M. (1966). *Emergent reading behavior*. Doctoral dissertation. New Zealand: University of Auckland
- ◊ Durkin, D.(1966). *Children who read early*. New York: Teachers College Press
- ◊ Morrow,L.M., Scoblionko,J.L., & Shafer,D. (1995) The family writing and reading appreciation program. Στο L. M. Morrow (Επιμ.) *Family literacy: Connections in schools and communities*. New Jersey: International Reading Association.
- ◊ Teale,W.H. & Sulzby,E (1986) Emergent literacy aw a perspective for examining how young children become writers and readers. Στο W.H. Teale &E. Sulzby (Επιμ.) *Emergent literacy: Writing and reading* N.1 : Ablex, Norwood.
- ◊ Whithead, M. R. (2002) *Developing language and literacy with young children* (2nd ed.). London: Paul Chapman Publishing.

Βιβλιογραφία: ελληνόγλωσση

- ο Βруνιώτη, Κ., Κυρίδης, Α., Σιβροπούλου-Θεοδοσιάδου Ε., Χρυσαιφίδης, Κ. *Οδηγός γονέα*. Αθήνα: Πατάκης
http://www.pi-schools.gr/preschool_education/yp_yliko/odig_gonea.pdf
- ο Γιαννικοπούλου, Α.Α. (1999). *Από την προανάγνωση στην ανάγνωση - Οδηγός για γονείς και εκπαιδευτικούς*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- ο Γιαννικοπούλου, Α.Α (2001). *Η γραπτή γλώσσα στο νηπιαγωγείο*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- ο Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π., Μπασαγιάννη Ε. (2006). *Οδηγός Νηπιαγωγού - Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί, Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης*. Αθήνα: ΟΕΔΒ
http://www.pi-schools.gr/preschool_education/odigos/nipi.pdf

- ο Θεοδωρακάκου, Μ. (2001). Η αναδυόμενη δεξιότητα γραφής και ανάγνωσης και η επίδραση του οικογενειακού περιβάλλοντος στην ανάπτυξή της: Μια διαχρονική μελέτη . Στο: Π. Παπούλια-Τζελέπη (επ.). *Ανάδυση του γραμματισμού: Έρευνα και πρακτική*. Αθήνα: Καστανιώτης
- ο Παπαδοπούλου, Μ. (2001). Αντιλήψεις και αναπαραστάσεις των παιδιών προσχολικής ηλικίας για τη γραφή . Στο: Π. Παπούλια-Τζελέπη (επ.). *Ανάδυση του γραμματισμού: Έρευνα και πρακτική*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- ο Παπούλια-Τζελέπη, Π. (2001). Η νέα προοπτική της ανάπτυξης του γραμματισμού. Στο: Π. Παπούλια-Τζελέπη (επ.). *Ανάδυση του γραμματισμού: Έρευνα και πρακτική*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- ο Τάφα, Ε.(2001). *Ανάγνωση και γραφή στην προσχολική εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα

- ο Τάφα, Ε.(2005). *Ανάγνωση και γραφή στα Προγράμματα Προσχολικής Εκπαίδευσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα
- ο Τάφα, Ε.(2009). Πρώιμοι αναγνώστες στη προσχολική και σχολική τάξη: Συνεντεύξεις με τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς. Στο Ε. Τάφα & Γ. Μανωλίτσης, (Επιμ.) *Αναδυόμενος γραμματισμός- Έρευνα και εφαρμογές*. Αθήνα: Πεδίο

